

NEKAJ MISLI O ETNOLOŠKI PERIODIKI NA SLOVENSKEM, MEDNARODNIH SEZNAMIH VIROV IN SOUSTVARJANJU ZNANSTVENE IN STROKOVNE JAVNOSTI

Izvilleček

Etnološka periodika na Slovenskem je svojevrsten čudež. Upoštevač omejitve slovenskega prostora je po obsegu povsem primerljiva s tujo ali jo celo presega. Avtor pri razmišljanju o tem fenomenu najprej povzame nekaj osebnih izkušenj pri urejanju Glasnika SED, potem pa poda kratek oris načinov vključevanja te periodike v mednarodne sezname kazal.

Abstract

The ethnological periodicals in Slovenia are like a miracle. Considering the size of Slovenia, three ethnological journals and more than five other periodicals in which scholars and professionals can publish their works in Slovene are a remarkable achievement. The author begins his discussion of this phenomenon with his personal experience as the former editor of the journal Glasnik SED (the Bulletin of the Slovene Ethnological Society) and its monograph series. Then, he explains the importance of periodicals' indexation.

V zadnji številki sta novi urednici Glasnika Slovenskega etnološkega društva pripravili pregled slovenske etnološke periodike. Ob branju prispevkov se mi je zdelo potrebno zapisati nekaj misli, ki bodo morda odstrle še nekatere druge razsežnosti in pomene urejanja ter izdajanja strokovnih in znanstvenih publikacij na našem področju. Čeprav prav vsakega bralca ali bralke to morebiti ne bo pretirano zanimalo, bom v modrovanje o etnološki periodiki (v prvi vrsti edinega našega res skupnega glasila, Glasnika SED) najprej vključil nekaj avtobiografskih sličic.

Ko se ozrem na desetletje od takrat, ko sva z Mojco Ramšak prevzela urednikovanje Glasnika SED (in Knjižnice Glasnika SED), se najprej zdrznem ob spoznanju, v kako drugačnem svetu živim danes. Takrat na primer internet in elektronska pošta za nas (zaposlene na univerzi) še nista obstajala. Informacijska lupina, v kateri smo se takrat kuhali, se je šele začela razkrajati.

V odgovoru na anonimno anketo, ki jo je konec leta 1993 (ali v začetku leta 1994) razposlalo Slovensko etnološko društvo (takrat se mi še sanjalo ni, kdo je bil njen pobudnik), sem med

predlogi najrazličnejših sprememb predlagal tudi ustanovitev društvenega BBS-ja. Danes bržkone nihče ne ve več, kaj je to (bilo) [odgovor: po modernih povezani domači računalniki]. No, žal se pri tem stvari še danes niso bistveno spremenile: kakšnih društvenih okrožnic in informacij člani društva še vedno ne prejemamo po elektronski pošti ... Na društvo sem takrat naslovil kopico kritičnih pripomb in konstruktivnih predlogov, kot temu rečemo v prevladujočem leporeku. Ob brskanju po ostalinah tistih časov sem našel celo kopijo svojega takratnega razmišljanja, ki je v glavnih točkah šlo takole:

»Glasnik SED je postal nekakšen poštni predal za vse mogoče (in nemogoče). V posameznih številkah je le kak članek (morda dva ali tri), ki je res vreden branja (ne nujno, da zaradi strokovne tehtnosti, ampak zato, ker v njem lahko preberemo nekaj, česar še nismo vedeli, nekaj torej, od česar 'kaj' zares lahko dobimo), ostala 'navlaka' pa je praviloma zelo revna. Žal je med etnologi toliko nepismenih (skorajda tudi dobesedno), da je tudi Glasnik SED postal ena od slik besedne revščine velikega dela slovenskih intelektualcev (in polintelektualcev). Žal pa se ta revščina ne ustavlja samo pri ubesedovanjih, ampak sega tudi v povsem strokovne sfere. Žal. Škodo ob tem trpi zgolj in samo (slovenska) etnologija ...«

Ob drugih namenih in vsebinah Glasnika sem predlagal naslednje:

»Glasnik SED kot točka soočanja teoretičnih in praktičnih razhajanj; prostor, v katerem se zbirajo vitalne (in manj vitalne) informacije o tekočem delovanju članov SED; publikacija, ki bi s svojo usmeritvijo poskušala potencirati predvsem aplikativno plat etnološkega dela; sodobna publikacija, za katero je bistvena dostopnost informacij in katere prva in osnovna verzija bi bil društveni BBS ...«

Med predlogi, ki smo jih kasneje dejansko poskušali uresničiti, naj bi Glasnik:

»... poleg rednih poročil o delu posameznih etnologov (ki bi nujno morali imeti omejen prostor!) objavljal predvsem čim bolj žolčne polemike med različno mislečimi (po pravilu 'odprtih pisem'), veliko bi lahko objavljali intervjujev, zapisov

s posameznih pogovorov, okroglih miz, ki jih organizira Društvo, informacij iz sveta (kratke vestičke o kongresih, muzejih, razstavah, publikacijah na tujem ...). Zanimivi bi bili lahko recimo ponatisi posameznih manj znanih javnih nastopov slovenskih etnologov v dnevnem časopisju (tako iz preteklosti kot danes), in kaj jaz vem, kar je še takšnih 'aktualnosti' (recimo komentarjev tekočega, ne le etnološkega dogajanja). V spodbudo bi lahko objavljali najkakovostnejše seminarske naloge (oziroma dele teh nalog) študentov, bibliografije del slovenskih etnologov in podobno.«

Poleg predloga po objavljanju besedil v različnih jezikih ali morebitnem izdajanju angleške publikacije, ki bi letno povzela delo slovenskih etnologov in etnologinj, denimo da pod nazivom Slovene Ethnology, sem posebej opozoril še, da bi morali vsa besedila skrbno lektorirati.

Do takrat sem nabral že kar nekaj kilometrine in izkušenj v uredniški, novinarski, izdajateljski in organizatorski praksi. Pri tem ne bom omenjal gimnazijskih in pogimnazijskih alternativno-glasbenih izkušenj, temveč intenzivno uredniško in novinarsko delo v povsem resnih študentskih medijih, mariborski Katedri, na ljubljanskem Radiu Študent ter malo kasneje še na mariborskem Maršu. Tam sem se naučil razločevati med »notranjim« in »zunanjim«, med umazano pritlehnostjo notranjih medosebnih odnosov in zunanjo položeno podobo institucije. Kaj pa je medij drugega, če ne to, kar je videti od zunaj oz. to, kar dobi v roke (ali v uho in pred oko) njegov končni uporabnik? Ozadje njegovega nastajanja v tem smislu sploh ni pomembno, ker je namen medija kot občila zgolj in samo zunanji. Občila so javna in javnost je obenem svojevrstna rezultanta občil. In če smo se na kakšnem sestanku uredništva ali redakcije tudi tako sporekli, da so padala vrata s tečajev ali pokali bobniči, je končni rezultat (»medijska podoba«) izdajal videz skladne kompozicije. Besed pri teh razpravah nismo izbirali – saj so bile vendar le besede! In spore vsakič znova poplanknili z vrčem piva.

Ko sem se potem soočil s povsem drugačno logiko delovanja strokovnega občila, sem se sprva bal, da sem prišel v raj: vsi so bili prijazni in kazali očitno pripravljenost, da bi (so)delovali kot velika srečna družina. Bal sem se zato, ker vem, da je raj Njegova največja potegavščina. Sindromom srečne družine (v katerih se zelo pogosto, kot vemo, godijo najrazličnejše oblike ostudnosti) sem se vse življenje izogibal s takšnimi in drugačnimi oblikami mimikrije – in zadnja stvar, ki sem si je takrat želel, je bila etnološka srenja kot srečna družina.

Ko pa gre vendar za polje razlik in za večglasje znanja! – Tako vsaj sem si predstavljal in zamišljal znanost v svoji popperjanski antidogmatski epistemološki džungli (prim. Popper 1991, 1998). Kakor koli, z Mojco sva se svojega »babiškega« početja, kot sva ga imenovala, lotila z veliko vneme in naivnosti. Ker nisva vedela, da to ni mogoče (tiskar pa tudi ne), sva zbornik kongresa slovenskih etnologov (etnologinj takrat še nismo imeli navade posebej omenjati) ob stoletnici Murkovega programa in Štrekcljeve zbirke (Muršič in Ramšak 1995) uredila in izdala v komajda kaj več kot dobrem mesecu dni.

Tudi Glasnik je hitro pokazal novo podobo. Srečno družino je tu in tam tudi onesrečil, kar je bil bržkone pravšnji učinek, urednika in urednico pa silil v nove in nove preizkušnje.

Najbolj zoprna med njimi je bilo stalno proizvajanje takšnih in drugačnih papirnatih tigrov, ki so omogočali njegovo izhajanje. In skoraj vsako leto se je na katerem od ministrstev zalomilo. Med kriteriji, ki so jih ob razpisih zaostrovali iz leta v leto, je bila tudi mednarodna izmenjava in indeksiranost. Dokler nas niso seznanili s številkami, ki jih pričakujejo, sva urednika živela v slepi veri, da je vse lepo in prav. Glasnik smo pošiljali na veliko tujih naslovov (to sva že vedela, saj sva ga največkrat kar lastnoročno ovijala in nosila na pošto), pa tudi kakšno revijo smo na ta račun prejeli. Za te reči so poskrbeli že najini predhodniki. Ko pa so na takratnem Ministrstvu za znanost in tehnologijo (danes Urad za znanost pri MŠZŠ) končno razkrili minimalne kriterije, Glasnik ni dosegel niti polovice zahtevanega praga. Kako pa naj bi dobili v izmenjavo 50 mednarodnih revij? Za revijo, ki izhaja v slovenskem jeziku? Že številka 20, ki smo jo dosegali, se je zdela impozantna. Z ofenzivno akcijo, ki smo jo izpeljali (s pomočjo takratne bibliotekarke na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Mojce Račič Simončič), nam je uspelo to številko zvišati, a dogajanje v mednarodnem založništvu v glavnem ni bilo naklonjeno takšni izmenjavi. Na srečo so bile za sprejem Glasnika in blagovno (iz)menjavo zainteresirane vsaj nekatere nacionalne in specializirane knjižnice. Seveda so bili to za urednika in urednico predinternetni časi, tako da smo vse naslove iskali in prepisovali ročno.

Ob tem kriteriju pa so sofinancerji začeli vedno resneje upoštevati še kriterij indeksacije, o katerem pa sprva (razen o osrednjih SCI, SSCI in AHCI) nisva vedela ničesar. V nekatere baze so Glasnik uvrstili že po posredovanju prejšnjih urednic in urednikov, v druge pa so začeli uvrščati besedila, objavljena v Glasniku, po prejemu našega dopisa. Pot k iskanju naslovov teh baz je bila v predinternetnih časih (sam sem začel uporabljati internet šele leta 1998) nekoliko težja. V mednarodni periodiki so praviloma navedene zbirke, v katerih neko revijo indeksirajo. Težava je v tem, da ob imenu samega indeksa ni naslova oz. sedeža te zbirke. Tako je bilo potrebno pravo detektivsko delo, da smo izsledili vsaj nekatere naslove. Toda kljub vsemu smo imeli nekaj uspehov, tako da je Glasnik postal najbolj indeksirana slovenska etnološka revija.

Seznami navedkov, kazala, indeksi in zbirke povzetkov

Čitatni indeksi in druge bibliografske ter podatkovne zbirke so za znanstveno delo izjemnega pomena. Najuporabnejša tovrstna zbirka je trojček SCI (Sciences Citation Index, po slovensko »Seznam znanstvenih navedkov«), SSCI (Social Sciences Citation Index, »Seznam družboslovnih navedkov«) in AHCI (Arts and Humanities Citation Index, »Seznam navedkov iz umetnosti in humanistike«). Omenjene sezname navedkov pripravljajo in urejajo na Inštitutu za znanstveno informatiko v Filadelfiji (Institute of Scientific Information – ISI). Nekoč smo se mučili z brskanjem po natisnjenih »špehah« takšnih seznamov, danes nam – vsaj zaposlenim na univerzi in v raziskovalnih institucijah ter obiskovalcem univerzitetnih knjižnic – država omogoča dostopanje do tega seznama po internetu (Web of Science, http://home.izum.si/izum/ft_baze/wos.htm), podatkovne zbirke pa so na voljo tudi na CD ploščah. V zbirki lahko najdemo literaturo na neko določeno

temo, ob upoštevanju časovnega in količinskega vidika pa lahko retroaktivno izsledimo klasike, na katere se sklicujejo drugi. V tem smislu so nepogrešljiva pomoč pri raziskovalnem delu. Samo v podatkovni bazi družboslovnega seznama zbirajo podatke iz skoraj 5000 periodičnih publikacij. Čeprav se pohvalijo, da uvrščajo na seznam tudi publikacije v drugih jezikih (navajajo številko 35), ti sezname še zdaleč ne pokrijejo svetovne produkcije znanstvene periodike. Problem ameriškega citatnega indeksa (seznama navedkov) je v tem, da uporablja skrajno nenavaden kriterij vključevanja revij. Ker je za indeksiranje treba plačati, se seveda vanj uvrstijo tiste revije, ki presodijo, da bi se jim indeksacija izplačala. Čeprav je ob večinoma ameriški in angleški literaturi v teh indeksih mogoče najti tudi nekaj literature, natisnjene v drugih jezikih, je Evropa v njih – še posebej v humanistiki in družboslovju – zelo slabo zastopana.

Pri revijah, ki jih uvrščajo na seznam, izpisujejo bibliografske podatke v celoti (poleg naslovov objavljenih del in seznamov ključnih besed tudi seznam citatov v teh delih) le za kakšnih 1400 revij. Pri teh popolnih vpisih upoštevajo vsak posamezni članek, raziskovalno poročilo, nekrolog, knjižno recenzijo, uvodnik in pisma bralcev. Druge vpisujejo selektivno, tako da upoštevajo le znanstvena besedila in tehtnejša raziskovalna poročila.

V SSCI najdemo tri glavne sezname: citatni indeks, indeks virov in tematski indeks. Slednji, v bistvu stvarno kazalo, je urejen po parih, tako da podaja tako regionalne kot tematske vnose (več o iskanju virov in literature v Bernard 1994 in Muršič 2003).

Podobne sezname in kazala ponujajo nekateri specializirani internetni ponudniki, seveda ne zastonj, na primer Biblioline na naslovu www.nisc.com. Posamezne sezname pa lahko najdemo tudi drugod. Javnosti dostopen je Antropološki seznam (Anthropological Index (AI), glej <http://lucy.uk.ac.uk/AIO.html>), ki ga v sodelovanju z Britansko knjižnico vodijo na univerzi v Kentu. V omejenem obsegu je dostopen tudi ameriški seznam antropološke literature (Anthropological Literature, publikacija Tozzer Library, ki jo pripravljajo v okviru Peabody Museuma, najdemo po jo na <http://www-hcl.harvard.edu/tozzer/al.html>). Nekateri izdajajo letne sezname povzetkov, drugi bibliografije, večinoma pa lahko najdemo različne sezname virov in navedkov tudi na vstopnem spletnem portalu informacijskih virov Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani (<http://www.nuk.uni-lj.si/vstop.cgi?kategorija=0.infoviri.mreznik>). Povzetke lahko najdemo v zbirkah Abstracts in Anthropology (dostopna v knjižnici SAZU), Current Contents/Social and Behavioral Sciences (NUK), Geographical, Historical in Sociological Abstracts (NUK, v okviru CSA - Cambridge Scientific Abstracts), v pomoč je tudi International Folklore Bibliography (= Internationale Volkskundliche Bibliographie; Bibliographie Internationale des Arts et Traditions Populaires), pa tudi nemška Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur (NUK); Ulrich (NUK) in Wilson Humanities Abstracts (mreža/NUK). Poleg teh seznamov in zbirk pa obstaja še nekaj manj izpostavljenih seznamov (ki niso toliko usmerjeni v indeksiranje referenc kot v indeksiranje vsebin in področij). Med njimi je na primer za glasbo specializirani indeks RILM (Abstracts of Music Literature). Francosko govorno območje pokriva bib-

liografski temelj humanističnih in družboslovnih ved Francis (izdaja ga Institut de l'information scientifique et technique). Poleg bibliografskih informacij lahko na takšnih seznamih dobimo tudi kratke opise člankov ali drugih bibliografskih enot ali njihove povzetke.

Vsekakor velja posebej opozoriti še na večjezični Demos s povzetki in pregledi tekočih objav v različnih nacionalnih jezikih. Ta publikacija je nepogrešljiv pripomoček za spremljanje evropskih etnologij. V tej odlično zasnovani zbirki najdemo kratke opise recentne etnološke literature po posameznih deželah, ki pa žal vsaj iz Slovenije zadnje čase ne prinaša veliko gradiva.

Etnološka periodika na Slovenskem in njene perspektive

Če so javna občila temelj sodobne sfere javnega, psi čuvaji svobode in demokracije ter obenem tudi ostri kritiki centrov moči, to velja tudi za strokovna in znanstvena občila. Ni si mogoče predstavljati strokovne javnosti brez strokovnih občil. Toda za razvoj strok so nepogrešljiva temeljna znanstvena raziskovanja in spoznanja, ki pa so lahko samo univerzalna, ali pa niso znanstvena. Mednarodna komunikacija je tako rekoč bistvena postavka kakršnega koli razvoja znanosti. Zazrtost v lastno dvorišče – ali, bogne daj, gojenje monokultur na omejenih vrtičkih – je na dolgi rok obsojena na bolj ali manj trgpast konec. Zato je pluralnost, ki jo je izpovedoval Glasnik v zadnjem desetletju, najmočnejša deviza našega raziskovalnega polja, pa naj ga poimenujemo tako ali drugače in njegovo ime pišemo kot »kaša« ali »kasha«. Pluralnost je pomembna predvsem zaradi nas, njegovih uporabnikov.

Konec koncev je bralstvo naših publikacij v glavnem tukaj. Prostor strokovnega in znanstvenega tiska v slovenskem jeziku je v resnici bistveno bolj razsežen, kot bi pričakovali glede na njegovo geografsko in demografsko velikost. Njegovo merilo niso ne kvadratni kilometri ne število prebivalstva oz. potencialnih bralcev. Naše strokovno in raziskovalno področje merimo s številom publikacij, odmevom pri bralstvu ter po komunikaciji, ki jo sprošča. V tem je slovenska etnologija (ali kulturna/socialna antropologija – ime v tem pogledu res ni pomembno) izjemen velikan.

Ne le da pri nas izhajajo štiri povem specializirane revije (poleg Glasnika SED še Etnolog in Traditiones ter Antropološki zvezki/Anthropological Notebooks), etnološko/antropološko relevantne članke lahko beremo tudi v Časopisu za zgodovino in narodopisje (najstarejše etnološko glasilo pri nas je začelo izhajati le pet let po začetku izhajanja osrednje ameriške stanovske revije American Anthropologist), Studii Mytologici Slavic ter nekaterih pogumnih poskusih koroških in porabskih publikacij (Koroški etnološki zapisi, Etnologija Slovencev na Madžarskem) in nizu regionalnih občasnikov in revij (od Loških razgledov naprej), za nameček pa lahko prebiramo še druge splošnejše humanistične in družboslovne revije, kot so na primer Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo, Borec, Anthropos, Dialogi, Annales, Zgodovina za vse in drugi.

Kar zadeva etnologijo in kulturno/socialno antropologijo, se lahko brez sramu primerjamo s Francijo, kjer izhajajo tri osrednje revije: Terrain, Ethnologie française in L'homme. No,

najbrž obstaja kakšna razlika v dometu poročil in razprav, pa vendar ima naša situacija tudi svoje prednosti. V tujini mladi avtorji in avtorice ne morejo niti približno priti do svojih prvih objav tako kmalu, kot pri nas. Vprašati pa se je mogoče, če imajo tuje revije res bistveno širši krog bralstva od naših. Pravzaprav so redke revije, ki jih natisnejo in prodajo v kaj več kot nekaj sto izvodih, pa še pri teh je bralstvo tako razpršeno, da večina besedil nima takšnega odziva, kot bi si želeli njihovi avtorji in avtorice. Pravzaprav se kolegi in kolegice na tujem (z izjemo tistih nekaj najpomembnejših ali že slavni piscev) pritožujejo, da njihova besedila prebira le malo ljudi – v glavnem tisti, ki jih že tako ali tako poznajo kot specialiste, s katerimi se srečujejo na znanstvenih in strokovnih srečanjih in jih zanima podobna problematika. Marsikdo mi je že potožil, da obstajajo predvidevanja (konkretnih raziskav ali podatkov žal ne poznam), da so lahko srečni, če njihov objavljeni članek sploh kdo prebere, redki članki pa so takšni, da bi jih prebralo kaj več kot kakšnih deset bralcev. Pri nas je prav narobe: skorajda ni mogoče, da tega članka ne bi prebralo manj kot deset bralk in bralcev. - V bistvu se marsikdo pri nas, ki ga morda moti občasen nemir pri hiši, sploh ne zaveda, v kakšni pravljici živimo!

Pri nas je mogoče razmeroma hitro objaviti kakovostno opravljeno seminarско ali diplomsko nalogo – dodiplomski študentje drugod po svetu praviloma ne objavljajo, še doktorski študentje imajo pri tem resne težave. Tveganje, da bodo mlajši kolegi streljali kozle (ob ustreznem uredniškem in mentorskem delu se tudi tega ni bati), je vsekakor bistveno manjše od učinkov, ki jih pri mladih spodbudi tako pridobljena motivacija, da se nato še intenzivneje ozirajo po novih obzorjih stroke. Bržkone je res, da je kresanja mnenj na straneh naših revij manj, kot bi si želeli, predvsem pa ne dosega ravni, ki smo je vajeni na tujem, a so učinki tako razvejanega in dobro podprtega strokovnega medijskega prostora vsekakor bistveno večji, kot je videti na prvi pogled. Tudi če se, vsaj nekateri, izogibamo dialogu gluhih, pa se vendarle ogromno učimo od kolegov in kolegic, ki jih zanimajo povsem druge teme kot nas. V tujini je tovrstne izmenjave znanja in izkušenj bistveno manj, nas pa bogati prav dejstvo, da lahko najdemo v članku o, denimo, loškem kruhku, pomembna spoznanja, ki jih lahko uporabimo v naših raziskavah o, denimo, heavy metalu. V tem smislu slovenske etnološke revije (in humanistična publicistika nasploh) prinašajo bistveno več vsestranskih pozitivnih učinkov, kot smo pripravljeni priznati. Seveda pa so enako pomembne tudi tiste zadeve, ki, kot rečemo v žargonu, »so čist mim«. Vsaj (z)vemo, kje so slepe ulice.

Novi časi

Računalniška tehnologija je prinesla velik preobrat na področju znanstvenega in strokovnega založništva. Do nabave osebnih računalnikov so morali avtorji besedila predelovati ročno in jih tipkati na okorne pisalne stroje (v največ dveh kopijah), potem pa so se lahko naenkrat začeli sproti igrakati z njihovo kompozicijo in poljubnim obdelovanjem. Seveda je po splošni uvedbi elektronskega pisanja in urejanja besedil sledila prava eksplozija pisanja (in njegove refleksije, kar označuje – sicer neustrezna – sintagma postmoderni preobrat; glej npr. Clifford in Marcus 1986), ki ji sploh ni več mogoče

slediti. To pa prinaša nove težave in omejitve. Iluzorno je pričakovati, da bo danes kdo še lahko univerzalno načitan. Še celo na takšnem področju, kot je etnologija, ki jo pišemo v slovenskem jeziku, ni več mogoče prebrati vsega, kar izide. Kaj šele slediti tisku v svetovnem merilu.

Ta hiperprodukcija besedil ima veliko dobrih plati (še posebej je na preizkušnji dobri stari dialektični »zakon« prehajanja kvantitete v kvaliteto ...), obenem pa tudi veliko težav. Prva je seveda težko vzdrževanje dosežene ravni publicistike ali celo njenega izboljševanja. Druga zadeva prenasičenost ponudbe. Obenem pa (tudi zaradi izjemnega napredka grafičnih tehnologij in namiznega založništva) prihaja tudi do prenasičenja »tržišča«. Rezultat je protisloven: na eni strani je produkcije bistveno več kot pred desetletjem in več, na drugi strani je zelo porasla cena proizvodnje (tiska) kakovostnih revij. Večji del eksplozije je zaradi nižanja stroškov vendarle absorbiralo založništvo na internetu. Pravzaprav je grafični prikaz besedil (v t. i. pdf formatu) danes postal že skoraj nujna oblika prezentacije tiskovin na spletu.

Morda je prav internet prispeval še zadnji impulz k dejstvu, da se je kot mednarodni jezik dokončno uveljavila angleščina in da danes (z zares redkimi izjemami, ki jih lahko doživiš v informacijsko in znanstveniško eksotičnih (beri: podrejenih) deželah – sam sem jih izkusil npr. v Španiji, Nemčiji, Rusiji in na Japonskem, kjer so na znanstvenih srečanjih izkazovali podobno provincialno nelagodje do komunikacije in diskusije v angleškem jeziku kot pri nas) v mednarodnem založništvu (tako kot na mednarodnih srečanjih) prevladuje angleški jezik. Mednarodno založništvo, pri katerem praviloma najdemo sedeže založb v ZDA, Veliki Britaniji, Indiji in nekaterih drugih državah, je v resnici le pretveza za dominacijo enega samega središča, Združenih držav Amerike, in njenega »simbolnega gospostva in vplivanja« na znanstveno in »polznanstveno« produkcijo na podlagi pričakovanega materialnega in simbolnega dobička, za katerega si prizadevajo raziskovalci iz podrejenega sveta. (Bourdieu in Wacquant 1999, 46) Kljub zgoraj povedanemu – pa vendar obenem prav zaradi tega – danes govorimo o veliki krizi humanističnega in znanstvenega založništva, ki se kaže predvsem v višanju cen revij in časopisov. (Calpestri in Nardi 2004)

V ZDA so se namreč cene periodike dvignile štirikrat hitreje od cen življenjskih stroškov, samo na področju antropologije so se cene med letoma 1999 in 2003 povzpele za 36 odstotkov! (Calpestri in Nardi 2004) Za nameček se je temu založništvu zgodil tudi trg. Multinacionalka Francis & Taylor (ki je seveda – za ustrezno zasoljeno ceno – poskrbela tudi za ponudbo vseh svojih periodičnih publikacij v polnobesedilnem formatu na varovani mreži) je pred nekaj leti mimogrede pohrustala znamenito založbo Routledge. Takšni podvigi rušijo stoletja naporov po razločevanju med znanstvenim in komercialnim tiskom. Da bi čim bolje prodajali svoje proizvode, se t. i. »založniki križanci« ne vtikajo le v naslove znanstvenih knjig, temveč narekujejo celo terminologijo (Bourdieu in Wacquant 1999, 47–48) in planetarni žargon pravšnjosti. Multinacionalne založnike seveda zanimajo samo dobički, ne pa načela svobodne (beri: brezplačne) akademske izmenjave znanja. Čeprav bi internet lahko omogočil prost dostop do različnih oblik znanja, v znanosti še zdaleč ni tako. O tem priča tudi ponudba besedil s prostim dostopom na portalu švedske pobude na

Univerzi v Lundu Directory of Open Access Journals (<http://www.doaj.org/>).

Ameriška zveza raziskovalnih knjižnic (Association of Research Libraries) se lahko ob tem zaklinja ob še tako prijazne magične uroke, kot je na primer naslednji:

»... znanstvena in vladna informacija je 'javno dobro' in mora biti dostopna (available free of) ne glede na tržne vplive, komercialne motive in čezmerne stroške za posameznega uporabnika.« (Calpestri in Nardi 2004)

A ne bo kaj prida pomagalo. Smo pač v obdobju liberalno-demokratskega »konca zgodovine«. Pika.

Kam naprej?

Priznati pa je treba tudi naslednje. Naj se mednarodni založniki še tako tolčejo po prsah, da izdajajo »mednarodne« publikacije, so te publikacije praviloma angleške. Kar velja za »mednarodne« publikacije v angleškem jeziku, velja tudi za vse druge »mednarodne« publikacije: v resnici praviloma izhajajo iz nekega določenega nacionalnega okolja oz. »nacionalne antropologije« neke dežele. (Wulff 2003)

Vsi drugi časopisi, v katerem koli drugem jeziku, so v tem »mednarodnem« založništvu drugotnega pomena. To pa nikakor ne pomeni, da so tudi druga liga. Bistven je zorni kot, s katerega opazujemo. Tudi če živ krst na tujem ne bo ne bral ne upošteval našega pisanja v našem maternem jeziku, to nikakor ni razlog, da bi se temu odpovedali. Prav narobe je res: tukaj je tvoj Rodos, tukaj se izkaži, tukaj skoči!

Z veliko verjetnostjo lahko predvidevamo, da bo slovenska etnološka periodika ne le preživela, temveč vsaj v nekaterih primerih dosegala (ali celo presejala) tudi mednarodno primerljivo raven. Vsaj kar zadeva izbiro tem je – z redkimi izjemami – naša domača produkcija že sedaj povsem primerljiva z evropsko. Nekatere naše publikacije (še posebno Glasnik) pa občasno prinesejo tudi kakšne povsem nove teme. Za primerjavo sem izbral tri slovenske etnološke revije in šest evropskih (dve skandinavski, dve hrvaški, slovaško in nemško) iz leta 2002 – gre za revije, ki sodijo v okvir tistega dela etnologije, ki izhaja iz nekdanjega narodopisja. V poudarjenem tisku so teme, ki jih najdemo samo v slovenski periodiki, podčrtane so teme, ki jih najdemo tako v naših kot izbranih tujih revijah, v poševnem tisku pa so teme, ki jih najdemo samo v tujem tisku. Edina bistvena razlika med našimi in izbranimi tujimi revijami je v tem, da v tujih revijah prevladujejo znanstvena, v domačih pa strokovna besedila, vendar je v tem prikazu nisem posebej izpostavil.

Primerjava slovenskih in tujih etnoloških revij v letu 2002:

Slovenske:

Etnolog (ET)
Glasnik SED (GS)
Traditiones (TR)

Tuje:

Ethnologia Europae (EE)
Ethnologia Scandinavica (ES)

Etnološka tribina (ET)
Narodna umjetnost (NU)
Slovenský národopis (SN)
Zeitschrift für Volkskunde (ZV)

Slovenske revije

Teme

Berači na avstrijskem Koroškem v prvi pol. 20. stoletja (ET)
Božič na Kostelskem (GS)
Človek in pes (GS)
Državni prazniki v Franciji (GS)
Etničnost (TR)
Etnografski film in AV mediji v muzejski razstavi (ET)
Etnologija in **vizualna antropologija** (TR)
Etnološka muzeologija in razvoj (GS)
Etnološki spomenik (GS)
Etnološko konservatorstvo in aplikativna antropologija (GS)
Etični kodeks – predlogi (GS)
Etika (plagiat) (GS)
Fotograf in etnolog Jernej Šušteršič (ET)
Fotografski album (ET)
Globalizacija (GS)
Izumljanje tradicij (GS)
Katedra za etnologijo v Bratislavi (GS)
Križ (ime kraja) (GS)
Kultura – termin (GS)
Kultura, globalizacija in **popularna kultura** (GS)
Leseni rogovi in rogisti na Slovenskem (ET)
Ljubljanska ulična imena (GS)
Ljudski pevec Vodovnik (ET)
Mi o sebi, drugi o nas (GS)
Miklavževo (ET)
Mitologija dobrega in zla – Power Epic Metal (GS)
Moška poklica Slovencev ob morju (ET)
Muzej (Gozdarstvo in lesarstvo) (GS)
Muzej na prostem Rogatec (GS)
Muzej (NOB in delavskega gibanja) (GS)
Pesnica Silvana Paletti iz Rezije (TR)
Planšarske koče v dachsteinsko-turski regiji; muzeju na prostem Glentleiten (TR)
Planšarstvo – modernizacija v Švici in Sloveniji 1850-1920; planina Krstenica (TR)
Pot spominov in tovarištva v Ljubljani (GS)
Povodni mož v slovenskih in vzhodnoslovanskih verovanjih (GS)
Predmeti in simboli – materialna kultura v Evropi (ET)
Pripovedne pesmi o živalih (TR)
Profesionalna etika v muzeju (GS)
Romska etnična skupnost (GS)
Skupinski spomin prebivalcev Bilčovsa (GS)
Slovenska ljudska kultura v delu Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild (TR)
Splavarski muzej (GS)
Spominski predmeti (ET)
Stavbarstvo slovenskega etničnega prostora v delu Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild (TR)
Svetniki zavetniki in zavetnice pri Janezu Svetokriškem (TR)
Šala kot ustno slovstvo (TR)

Štajerska slovesa – odsev družbene razslojenosti (TR)
Terenski dnevnik in **empatija** – zapisovanje življenjskih
 zgodb in objektivnost ter subjektivnost znanosti (TR)
Terensko delo v urbanem okolju (GS)
Vino v osmicah (GS)
Vizualni rokopisi (TR)
Ženska noša na upodobitvah (ET)
 Žensko delo (ET)
Živi šah v Framu (GS)
Življenjska zgodba – resničnost ali utvara (TR)
Žrmlje v Sloveniji (ET)

Tuje revije

Teme

Aplikativna etnologija in folkloristika (NU)
 Boginja (diadna) in duoteizem v Stari vjeri ... (NU)
 Božič v Lindsborgu (ES)
Delovni pogoji kmetov (SN)
 Domovina je ženskega spola (NU)
Družbenost v slovaški etnologiji 2. pol. 20. stoletja (SN)
 Elektronska ekonomija in kulinarčna dediščina (EE)
 Elektronsko sporočilo kot medij intime (NU)
 Etnografija v kulturnih in drugih praksah (ET)
 Etnologija in kulturna antropologija (SN)
Etnologija in politika – aristotelovska zapuščina v kulturologiji (ZV)
Etnologija na Slovaškem na pragu 21. st. (NS)
Etnografski film proti etnografski pisavi (NU)
 Etnološke družbene raziskave na Madžarskem (SN)
Etnološki muzeji na prostem (ET)
 Evropa – tematska številka – nova Evropa (EE)
 Evropeizacija krajev (EE)
 Evropska etnologija: nova veda za novi svet (SN)
 Feminističnoantropološka kritika (ET)
 Festivali (EE)
 Folklor kot oblika socialne komunikacije (NC)
 Glasba in prostor (ES)
Globalizacija in urbanizacija (SN)
 Haaško sodišče in antropološka ekspertiza (NU)
 Imagologija kohezivnosti – kultura, kontinuiteta, družba, identiteta (SN)
 Izkazovanje in izkušnja kulturne identitete (Bergen – evropsko mesto kulture) (EE)
Iznajdba in razvoj rudogorske ljudske umetnosti (ZV)
Izum džudijate (NU)
 Karneval – etnološko preučevanje dogodka (ZV)
 Kartografska metoda pri opisu tradicionalne ruralne kulture (SN)
 Knjiga življenja in življenjski film: medijske fantazije v tekstu in sliki (ZV)
 Kognitivna podlaga verovanskih predstav (SN)
Konstrukcija videza sebe in drugih (SN)
 Kult sv. Martina v SZ Hrvaški (NU)
 Kraj in urbani razvoj (ES)
Kultura smeha in kultura solz – po 11. septembru na internetu (NU)
Kulturni imaginarij (EE)
Kulturno okolje (ES)

Lectarska in voskarska obrt – zgodovinski pregled (NU)
 Lokalna Evropa (EE)
 Lokalna identiteta in EU (ES)
Metodika in praksa raziskovanja: etnolog med borzniki (ZV)
 Mikrosvetovi in makrosvetovi mesta (SN)
 Nasilje in ponovno odkrivanje kraja (EE)
 Neubesedljiv ples in nevidna ženska (ET)
 Ogroženost privilegiranih (SN)
Pesmi Gradiščanskih Hrvatov in etnična identiteta (ET)
 Ples (Konavle – družbeni in politični kontekst, 20. st.) (ET)
 Ples – po sledi nevidne plesalke (NU)
 Ples – moreška, ruggiero in spagnoletta (NU)
 Ples – kako je kolo postalo simbol skupnosti (NU)
 Politika kulturne dediščine – Urbani pristop (EE)
 Popis prebivalstva – vir za preučevanje družine (SN)
 Potopis – o hermenevtiki tujstva; odnos med dejanskostjo in fikcijo (NU)
Predstavna (izmišljena) pokrajina (ES)
 Pregled romistike na Slovaškem (SN)
 Produkcija kulturne dediščine (EE)
 Prostor (ES) - tematska številka
 Prostor na krožniku (EE)
 Prostorskost (EE)
 Razsrediščenost posameznika in kulture v drugi moderni (ZV)
 Ribiči v Šalti (EP)
 Skupinske mreže (SN)
 Sodobna podoba svatbe (SN)
 Spol in avtoriteta v hrvaški etnologiji (NU)
 Spremembe ruralne družbe na Madžarskem v 2. pol. 20. stoletja. (SN)
 Spremembe v pojmovanju kulture v kulturnih vedah in politiki (ZV)
 Statistične metode v etnografiji (SN)
 Tekst kot predmet družbene folkloristike in teorije kulture (SN)
 Urbani svet v slovaški etnologiji (SN)
 Ustna in pisna književnost – visoko in nizko (NU)
 Ustna zgodovina pri oblikovanju zgodovinskega spomina (SN)
 Vila in vilinac – nosilca izginulega kulta (NU)
 Vrednote v procesu transformacije in postmoderna kultura (SN)
 Zgodovina kot igrišče kulture (EE)
 Znanost, prostor in čas: antropologija književnosti (NU)

Iz doslej povedanega nikakor ne izhaja kakršen koli strah pred prenehanjem pisanja v slovenskem jeziku. Nasprotno: prav zato, ker moramo skrbeti za svoj jezik, moramo skrbeti predvsem za kakovost vsebin, ki jih v njem izražamo. Zato ne verjamem, da imajo perspektivo tiste revije, ki izhajajo kot nekakšni bilteni domače hiše (Traditiones na primer žal ne izpolnjuje niti minimalnega pogoja, ki ga predpisuje Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, da morajo biti v uredniškem odboru predstavniki vseh središč vede), v katerem naj bi tam zaposleni avtorji in avtorice v letu ali dveh objavili vsaj kakšen članek, temveč tiste revije, ki temeljijo na interaktivni konfrontaciji različnih mnenj in pogledov ter bogatijo prostor javne znanstvene in strokovne besede tako z nepredvidljivimi podvigi kot z žlahtnim staranjem gradiva po preizkušnih metodah. Glasnik SED, upam, ostaja takšen. Če ste prebrali te vrstice, je zelo verjetno na dobri poti.

Viri in literatura

BERNARD, H. Russell 1994: *Research Methods in Anthropology. Qualitative and Quantitative Approaches*. 2. izdaja. Thousand Oaks, London; Sage, New Delhi.

BOURDIEU, Pierre; **WACQUANT**, Loic 1999: *On the Cunning of Imperialist Reason. Theory, Culture & Society* 16(1), 41–58.

CALPESTRI, Suzanne; **NARDI**, A. Bonnie A. 2004: 'Creating a Shared Vision for AnthroSource.' *Anthropology News* 45(3), 9.

CLIFFORD, James; **MARCUS**, E. George (ur.) 1986: *Writing Cul-ture. The Poetics and Politics of Ethnography*. Berkeley, Los Angeles; London, University of California Press.

MURŠIČ, Rajko 2003: 'Uvod v metodologijo. Izbrane teme.' Tipkopis gradiv za 1. letnik, izredni študij 2002–2003. Ljubljana, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.

MURŠIČ, Rajko; **RAMŠAK**, Mojca (ur.) 1995: *Razvoj slovenske etnologije od Štreklja in Murka do sodobnih etnoloških prizadevanj. Zbornik prispevkov s kongresa, Ljubljana, Cankarjev dom, 24.–27. oktober 1995. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo (Knjižnica Glasnika SED 23).*

POPPER, Karl 1991 (1957): *The Poverty of Historicism*. London; New York, Routledge.

POPPER, Karl 1998: *Logika znanstvenega odkritja*. Ljubljana, Studia humanitatis.

WULFF, Helena 2003: *Putting Europe on the Map. The Anthropological Journal on European Cultures (AJEC)*. EASA Newsletter 36, 38.

Datum prejema prispevka v uredništvo: 17. 10. 2004

